

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф.д.ик.н. Юлия Маркова Дойчинова
Университет за национално и световно стопанство
Научна специалност Икономика и управление (аграрна икономика)
Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по *научна специалност* в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 834/22.03.3021 на Зам.ректора на УНСС по научноизследователска дейност и международно сътрудничество.

Автор на дисертационния труд: Ани Николаева Димитрова
Тема на дисертационния труд: **РАЗВИТИЕ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ СТОПАНСТВА ЧРЕЗ ИНОВАЦИИ**

1. Информация за дисертанта

Ани Димитрова е родена на 26.05.1987 г. През 2016 г. става бакалавър по „Аграрен бизнес“, а през 2017 г. и магистър по същата специалност.

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към *катедра “Икономика на природните ресурси, Бизнес факултет* на УНСС по *научна специалност* Икономика и управление (аграрен бизнес, екоикономика) съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №1021/29.03.2018 г. Обучението е осъществено в *редовна* форма през периода 20.03.2018- 20.03.2021.

Индивидуалният план на докторанта е изпълнен напълно и в срок.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е добре структуриран. Той съдържа увод, изложение представено в четири глави, заключение, списък на използваните литературни източници и приложения. Ръкописът обхваща 205 страници, от които 192 страници изложение, 6 страници списък на информационните източници и 7 страници приложения. Изложението е

богато илюстрирано с 47 таблици и 44 фигури. Информационните източници включват 78 публикации, от които 24 на кирилица и 54 на латиница.

Дисертационният труд е посветен на актуален и недостатъчно разработен проблем за развитието на земеделските стопанства по пътя на внедряване на иновации.

В увода е представено значението на проблема за развитието на сектора. Добре са разработени целта, тезата и задачите.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Първата глава „Теоретични основи на иновациите в аграрния сектор“ включва четири параграфи: Литературен преглед на иновациите в аграрния сектор; Конкурентноспособност на земеделието чрез иновации; Политики за стимулиране внедряването на иновации в аграрния сектор и Иновативни практики за управление на риска в земеделските стопанства

В първия параграф, на базата на значителен брой литературни източници, са представени същността и ролята на иновациите, като различията в определенията са добре обобщени в Приложение 1 (стр.200) Авторови възгледи за прилагането на иновации във фирмата/стопанството. На основата на направения анализ, на стр.16-17 докторант Димитрова сполучливо е изразила свое авторско мнение за ограниченията на някои от разглежданите модели.

Във втория параграф „Конкурентноспособност на земеделието чрез иновации“ се изясняват същността на конкурентноспособността, нейните нива, факторите, които ѝ влияят, въздействието на иновационната активност и др. Положителна оценка е включването на тази част на работата на модели, които подпомагат процесите на приемане на нововъведенията и дават ефективни и персонализирани решения на проблемите в отделните стопанства.

Третият параграф „Политики за стимулиране внедряването на иновации в аграрния сектор“ представя основни структурни фондове и програми, стимулиращи иновациите. С основание специално внимание е отделено на ЕПИ – АГРИ Европейско партньорство за иновации, Програмата за развитие на селските райони и др.

Последният четвърти параграф „Иновативни практики за управление на риска в аграрния сектор и повишаващи конкурентноспособността“ доказва завидно високото ниво на познаване на добри практики в земеделието на други страни.

Втора глава включва методологичната рамка на дисертационния труд с параграфи: „Анализ на методите и моделите за оценка на иновации

в аграрния сектор“ и „Провеждане и етапи на проучване в областта на аграрните иновации“. Разработена е оригинална авторова четиристъпкова методика за избор на обекти на изследване, която е позволило прилагането ѝ в следващите части на дисертационния труд. Добре са представени методите, които се използват в изследването, както и другите показатели и въпроси, включени в анкетните карти.

Най-богата по съдържание е третата глава „Анализ и оценка на средата за внедряване на иновации в земеделските стопанства“, която се състои от седем параграфи. Първите три от тях са посветени на анализа на социално - икономическите характеристики на земеделските стопани, средата за внедряване на иновации и мотивацията за внедряване на иновации от земеделските стопани. Съдържанието на тази част от дисертационния труд разкрива доброто познаване на обекта на изследване и особеностите на средата за внедряване на иновации.

Висока положителна оценка заслужават следващите части, където са осъществени дисперсионен анализ на факторите, които влияят на внедряването на иновации и клъстерен анализ на земеделските стопанства според нагласите на собствениците им за внедряване на иновации. Направен е задълбочен анализ на характеристиките на земеделските стопани във формираните четири клъстери.

В следващия параграф, на основата на изчисляване на иновационния индекс са определени иновативните икономически дейности в земеделските стопанства.

Анализът е обогатен с приложението на PESTEL и SWOT анализ при внедряването на иновации. Изведени са факторите и са обобщени силните и слабите страни, възможностите и заплахите при реализация на този процес.

В последната част на трета глава, внимание заслужава седмия параграф „Анализ на ролята на продавачите на иновации за развитието на аграрния сектор“, в който са представени резултати от анкета сред производители и търговци със селскостопанска техника и производствено оборудване за земеделието. В известен смисъл това е поглед „отвън“ към земеделските стопани за нагласите и готовността да въвеждат иновации. По този начин е обогатен анализа за иновативното развитие на земеделските стопанства чрез извеждане на профилите на производителя на иновации и на техния потребител.

Последната четвърта глава „Насоки, възможности и перспективи за въвеждане на иновации в земеделските стопанства“ включва две части посветени на повишаване на иновативността на българското земеделие чрез прилагане на политики и насоки и перспективи за развитие на

аграрния сектор чрез иновации. Съдържащите се перспективи, предложения, насоки и решения са изведени на основата и в пряка връзка с разкритите в предшестващите части анализи, което потвърждава изследователските възможности на кандидата.

В заключението е убедително и резюмирано е показано потвърждението на хипотезите и са изведени възможностите за доразвитие и бъдещи разработки.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Приемам разработената от докторантката справка за приносите в дисертационния труд. Тя във висока степен отразява постиженията на докторанта, които групирам по следния начин:

- ✓ Изяснени и обогатени са теоретичните основи на аграрните иновации по посока на тяхното дефиниране, класифициране и въздействие;
- ✓ Идентифицирани и характеризирани са нагласите на земеделските производители за внедряване на иновации в производствената и стопанската дейност;
- ✓ Разработена и приложена е оригинална методика за изследване на прилагането на иновативни решения в земеделските стопанства с потенциал за използване и при изследване за други определени дейности.
- ✓ Анализирани са държавната политика за иновативно развитие и са оценени проблемите и нагласите на земеделските производители за прилагане на иновативни решения. Голяма част от формулираните изводи и препоръки могат да се използват за усъвършенстване на политиката за стимулиране на иновациите в земеделието.
- ✓ Анализирани са средата за прилагане на иновативни решения от земеделските стопанства, като е използван интегриран методологичен подход на оценяване.
- ✓ Разработени са практико-приложни предложения за подобряване на средата за прилагане на иновативни решения и за мотивиране на земеделските стопанства да прилагат иновации, опазващи околната среда.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантката е проявила завидно висока публикационна активност и е представила пред научната общност статии и научни доклади, които отразяват съществени части и резултати от дисертационния труд.

По темата на дисертацията са реализирани осем публикации, както следва:

1. Харизанова, Х., Димитрова, А., (2018), Теоретични основи на аграрните иновации, Предизвикателства пред аграрния бизнес и селските райони, ISBN 978-619-232-093-5, Издателски комплекс УНСС, София
2. Димитрова, А., (2018), Бариери при внедряването на иновации в аграрния сектор на България, Четиринадесета международна научна конференция на младите учени „Икономиката на България и Европейския съюз в дигиталния свят“, Издателски комплекс УНСС, София, ISBN 978-954-8590-68-6
3. Harizanova, H., Dimitrova, A. (2019), Perspectives and barriers in the implementation of innovations in bulgarian agriculture, Scientific Papers: Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development, 18(4)
4. Димитрова, А. (2019), Управление на аграрния риск в малките стопанства чрез иновации, Ролята на фамилията бизнес за устойчиво развитие на селските райони, Аграрен университет - Пловдив и Център по предприемачество при ТУ - София, филиал Пловдив
5. Harizanova, H., Terziyska, R., Dimitrova, A. (2019), Innovations and Diversifications Toward Sustainable Bulgarian Agriculture, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, (2), 85-99
6. Димитрова, А. (2019), Теоретични аспекти на технологичните иновации в аграрния сектор, сборник от конференция Модели и системи на земеделие в селските райони в България, Издателски комплекс УНСС, София, ISBN 978-619-232-204-5
7. Харизанова, Х., Димитрова, А., (2020), Аграрна политика за иновативно селско стопанство, XXII Международна научна конференция "Управление и устойчиво развитие", Юндола
8. Димитрова, А. (2020), Политики за подпомагане внедряването на иновации в аграрния сектор, Бизнесът в XXI век /България 2030 Проектиране на бъдещето: Ново общество – нова икономика/, УНСС, София, ISBN 978-619-232-431-5

По видове и по участие на докторанта, публикациите се разпределят, както следва:

- 25 % са статии в научни списания (на английски език) и 75 % са научни доклади на национални и международни научни конференции
- Самостоятелни публикации - 50 %, втори автор в колективни е на 37,5 % от публикациите и трети автор – 12,5 %

Сборниците от конференции са индексирани в различни световни вторични бази данни, а списанията в Web of Science.

Една от статиите (№ 5 от списъка) има регистриран цитат в Google Scholar.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът в необходимата висока степен отразява съдържанието на дисертационния труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Към докторанта имам следните въпроси:

1. В богатата аналитична глава задълбочено са анализирани факторите, които влияят на иновациите в земеделските стопанства. Как бихте ги ранжирали по важност от гледна точка на ускоряване на процесите на иновативно развитие на аграрния бизнес?

2. На стр.168 сте очертали профила на земеделския стопанин, който купува иновации. На основата на статистическите данни за управителите на земеделски стопанства и този профил – какви очаквания може да имаме за иновативното развитие на земеделските стопанства?

Препоръчвам на докторанта да продължи изследователската си работа по проблематиката на иновативното развитие на аграрния сектор.

8. Заключение

В заключение смятам, че представеният дисертационен труд е завършено изследване по значим проблем за стопанската практика и доказва възможностите на докторанта да провежда самостоятелни научни изследвания, да разкрива проблеми, да извежда зависимости и тенденции, да разработва и предлага решения. Научните и научно-приложните резултати и приноси, съдържащи се в дисертационния труд, ми дават достатъчно основания с убеденост да препоръчам на уважаемите членове на научното жури високо да оценим дисертационния труд „Развитие на земеделските стопанства чрез иновации“ и да гласуваме положително за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност Икономика и управление (Агробизнес, екоикономика), на Ани Николаева Димитрова.

27.05.2021г.

Подпис:
(проф.д.ик.н. Ю. Дойчинова)

